

DE HANDEN OPEEN EN INEEN VOOR LEZEN EN LATEN LEZEN

ONTWERPGERICHT ONDERZOEK NAAR LERAREN ALS LEESBEVORDERAARS

In het vierjarig RAAK-PRO onderzoeksproject 'Lezen en laten lezen; leraren als leesbevorderaars in het PO en VO' werkt Hogeschool KPZ samen in een consortium van zeventien regionale en landelijke partners: onderwijsprofessionals, onderzoekers, studenten, beleidsmakers, curriculum-ontwikkelaars. Hogeschool KPZ is penvoerder. Het doel is de leraren en schoolteams te versterken op het gebied van leesbevordering. Het project loopt van 2024-2028. Het gaat om een participatief ontwerpgericht onderzoek, waarin we op basis van inzichten uit de literatuur en de praktijk samen met de doelgroep een aanpak ontwikkelen en deze vervolgens testen op PO- en VO-scholen. Het centrum van de uitvoering is op Hogeschool KPZ (PO) en Hogeschool Rotterdam (VO), maar we werken nauw samen.

WAAROM 'LEZEN EN LATEN LEZEN IN PO EN VO'?

Leraren die zelf enthousiaste lezers zijn, voldoende repertoirekennis hebben en effectief aandacht besteden aan jeugdliteratuur, kunnen het leesplezier, de leesmotivatie en leesvaardigheid van leerlingen bevorderen (McKool & Gespass, 2009; Applegate et al., 2014; Van Steensel et al., 2016). Dit is essentieel, aangezien het leesbegrip en de leesmotivatie in zowel het primair als voortgezet onderwijs al jaren dalen (Meelissen et al., 2023; Swart et al., 2023). Hoewel leraren het verschil kunnen maken, blijkt dat veel (aankomend) leraren weinig lezen en beperkte kennis hebben van (recente) jeugdliteratuur (Dera, 2018; Jongstra et al., 2023; Schrijvers, 2024; Oberon & MK Onderzoek + Advies, 2020). Dit roept vragen op over welke leesbevorderingscompetenties leraren nodig hebben en welke rol de leescultuur op school speelt bij het stimuleren van lezen.

WAAR SLUIT DIT PROJECT BIJ AAN?

In het lectoraat Taal & Ontwikkeling hebben we een onderzoeklijn 'Lezen en laten lezen'. Het onderzoek is een doorontwikkeling van het eerder uitgevoerd NRO-onderzoek 'Lezen en laten lezen: een ontwerponderzoek naar de versterking van leraren als leesbevorderaars' (Jongstra et al., 2023). De ontwikkelde aanpak richtte zich op het versterken van leraren als leesbevorderaars door hun kennis van kinderboeken, didactische vaardigheden, leesgedrag en zelfvertrouwen te vergroten. Dit gebeurde via een combinatie van interventies gebaseerd op nudging, bookgifting en het delen van leeservaringen, die motivatie, gedrag en professionele ontwikkeling ondersteunen. De aanpak omvatte onder meer cadeauboeken, literatuercirkels in het team en schooloverstijgend, regelmatige online-informatie over leesbevordering en boeken.

Resonansgroep bij het project Lezen en laten lezen. Leraren als leesbevorderaars in het PO en VO.

In het huidige onderzoek ligt de focus niet alleen op leraren uit het primair onderwijs, maar op (aankomend) leraren uit zowel het voortgezet onderwijs. Ook doen we in dit project effectonderzoek. In het vorige project hebben we alleen de ervaren opbrengsten in kaart gebracht.

WAT WILLEN WE TE WETEN KOMEN IN DIT PROJECT?

We willen in dit onderzoek weten of de leesmotivatie, het leesgedrag en de leesvaardigheid van leerlingen bevorderd kan worden door (aankomend) leraren te stimuleren hun repertoirekennis van jeugdliteratuur te versterken, ze aan te moedigen om meer te lezen, en hun leesbevorderingscompetenties te ontwikkelen. Ook gaan we na wat de rol is van de leescultuur op school waarin de leraar functioneert.

WELKE INZICHTEN ZIJN TOT NU TOE OPGEDAAN?

In een gefaseerde literatuurstudie (Goriot et al., 2024; Schrijvers & Goriot, 2025) onderzochten we hoe de begrippen repertoirekennis, leesbevorderingscompetenties en leescultuur op school worden gedefinieerd in Nederlandse en internationale literatuur, en hoe deze met elkaar samenhangen. We analyseerden 96 publicaties, verdeeld over primair en voortgezet onderwijs.

Via bottom-up codering identificeerden we twee aspecten van repertoirekennis, zestien van leesbevorderingscompetenties en elf van leescultuur. De analyse werd uitgevoerd met Atlas.ti en gevalideerd door de onderzoekers.

Speerpunt	Aspect
Beleidsvorming	1. Visie en schoolbreed beleid rondom leesbevordering 2. Leiderschap 3. Tijd en geld toewijzen
Gedeelde expertise	4. Samenwerking met collega's 5. Professionalisering van leraren 6. Leesprofessionals in de school
Motiverende leesomgeving	7. Breed lesaanbod op school 8. Boeken en lezen zijn zichtbaar 9. Schoolbreed vrij lezen inroosteren
Externe verbinding	10. Samenwerking met bibliotheken en andere instellingen 11. Verbinding met de leesopvoeding thuis

Tabel 1 Speerpunten en aspecten Leescultuur op school

Zie in tabel 1 bijvoorbeeld de speerpunten en aspecten van de leescultuur die we in kaart gebracht hebben.

Figuur 2 Conceptueel model Lezen en laten lezen

Daarna hebben we een survey uitgezet onder (aankomend) leraren en schoolleiders. We namen bij (aankomend) leraren en schoolleiders een auteursherkenningstest af om de repertoirekennis te meten. Verder waren we geïnteresseerd in hoe leraren zichzelf inschatten als het gaat om bekwaamheid wat betreft leesbevorderingscompetenties en hoe vaak ze competenties inzetten. Ook wilden we weten hoe leraren en schoolleiders de leescultuur inschatten en in de mate waarin schoolleiders zich verantwoordelijk voelen voor aspecten van de leescultuur.

In totaal namen 1466 respondenten deel aan het onderzoek. Het ging om 405 leraren in het primair onderwijs, 256 leraren Nederlands in het voortgezet onderwijs, 185 lio's voor het primair onderwijs, 217 lio's voor het vak Nederlands in het voortgezet onderwijs, en 403 schoolleiders (299 uit het primair en 104 uit het voortgezet onderwijs). De resultaten worden nog verwerkt, maar we kunnen alvast een tipje van de sluier oplichten: leraren zien zichzelf als enthousiasmerende rolmodellen die veel aan boekpromotie doen én we zien enorme groeikansen in kennis van actuele jeugdliteratuur.

WAT IS DE BASIS VAN HET PROFESSIONALISERINGSTRAJECT?

Het schilmodel Lezen en laten lezen vormt de basis voor het professionaliseringstraject dat wordt ontwikkeld en onderzocht. Het model laat zien dat de repertoirekennis van de leraar aan de basis staat bij het versterken van leesbevorderingscompetenties. Leraren die zelf veel lezen en op de hoogte zijn van actuele jeugdliteratuur, functioneren beter als leesbevorderaars. Een rijke schoolleescultuur bevordert vermoedelijk de leesbevorderingscompetenties van leraren, terwijl bekwame leraren op hun beurt een essentiële bijdrage leveren aan het vormgeven en versterken van die cultuur. Door het model in de praktijk te toetsen en verder te verfijnen, hopen we beter te begrijpen wat leraren nodig hebben om de leesfrequentie, motivatie en het begrip van hun leerlingen te bevorderen. De verworven inzichten kunnen bovendien waardevolle input leveren voor de curricula van de lerarenopleidingen primair onderwijs en het schoolvak Nederlands.

FOCUSGROEPEN: WAT WE KUNNEN LEREN VAN LEESBEVORDERENDE SCHOOLTEAMS?

Waar op sommige scholen leesbevordering voor hoofdbreken zorgt, zijn er ook scholen met een bloeiende leescultuur en een effectief leesbevorderingsbeleid. Op zulke scholen fungeren leraren en schoolleiders bijvoorbeeld als lezende rolmodellen voor leerlingen en is er veel draagvlak, tijd en aandacht voor lezen. Wat kunnen we leren van zulke schoolteams, die trots zijn op wat zij met leesbevordering weten te bereiken? Op dit moment onderzoeken we dit in tien focusgroepgesprekken met schoolteams. We zijn vooral ook benieuwd naar hoe de drie concepten met elkaar samenhangen.

CO-CREATIE AANPAK SCHOOLJAAR 2025-2026

De inzichten uit de literatuurstudie, de survey en de focusgroepen zullen ons richting geven in de aanpak Lezen en Laten lezen die we komend jaar met en voor scholen gaan ontwikkelen. We willen een duurzame aanpak gaan ontwikkelen die schoolteams jaarlijks kunnen inzetten om up-to-date- te blijven in hun vakmanschap wat betreft lezen en laten lezen.

Wil je op de hoogte gehouden worden van het onderzoek? Stuur een mailtje naar lezenenlatenlezen@kpz.nl

OVER DE AUTEURS

Claire Goriot is docent-onderzoeker bij Hogeschool KPZ en aldaar als postdoctoraal onderzoeker verbonden aan het Kennis- en Innovatiecentrum.

Marloes Schrijvers is lerarenopleider Nederlands aan de Hogeschool Rotterdam en aldaar als postdoctoraal onderzoeker verbonden aan het Kenniscentrum Talentontwikkeling.

Wenckje Jongstra is als lector Taal & Ontwikkeling verbonden aan het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ

De auteurs werken in het project Lezen en laten lezen samen met onder meer Prof. dr. Roel van Steensel (Vrije Universiteit), Prof. dr. Jacqueline Bel (Vrije Universiteit) en dr. Jacqueline van Kruiningen (Hogeschool Rotterdam).

Een uitgebreide referentielijst kan aangevraagd worden bij de auteurs van dit artikel: m.s.t.schrijvers@hr.nl en c.goriot@kpz.nl.

LITERATUUR

- Applegate, A. J., Applegate, M. D., Mercantini, M. A., McGeehan, C. M., Cobb, J. B.,
DeBoy, J. R., ... Lewinski, K. E. (2014). The Peter Effect Revisited: Reading Habits and Attitudes of College Students. *Literacy Research and Instruction*, 53(3), 188-204.
- Dera, J. (2018). De lezende leraar: Literatuuronderwijs in Nederland(s) als onderzoeksobject. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 134(2), 146-170.
Een ontwerponderzoek naar de versterking van leraren als leesbevorderaars. Amsterdam: Stichting Lezen.
Effecten van leesmotivatie-interventies. Uitkomsten van een meta-analyse. Erasmus Universiteit Rotterdam
- Goriot, C., & Schrijvers, M., & Jongstra, W. (2024). Lezen en laten lezen: Een grootschalig onderzoek naar de professionalisering van leraren als leesbevorderaars. In A. Mottart, & S. Vanhooren (Eds.). *37ste HSN Conferentie Onderwijs Nederlands*, pp. 65-68. Academia Press.
- Jongstra, W., Kieft, M., Goriot, C. & Van den Eijnden, J. (2023). *Lezen en laten lezen. Een ontwerponderzoek naar de versterking van leraren als leesbevorderaars*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- McKool, S. S., & Gespass, S. (2009). Does Johnny's reading teacher love to read? How teachers' personal reading habits affect instructional practices. *Literacy research and instruction*, 48(3), 264-276. <https://doi.org/10.1080/19388070802443700>
- Meelissen, M.R.M., Maassen, N.A.M., Gubbels, J., van Langen, A.M.L., Valk, J., Dood, C., Derks, I., In 't Zandt, M., & Wolbers, M. (2023). *Resultaten PISA-2022 in vogelvucht*. Universiteit Twente -2023. <https://doi.org/10.3990/1.9789036559461>
- Oberon & MK Onderzoek + advies (2020). *Leesbevordering op de pabo: Stand van zaken 2020*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- PIRLS-2021: *Trends in leesprestaties, leesattitude en leesgedrag van tienjarigen uit Nederland*. Expertisecentrum Nederlands
- Schrijvers, M. & Goriot, C. (2025). *Lezen en laten lezen: een literatuurstudie*. *Tijdschrift Taal* 26(15), 11-15.
https://www.tijdschrift-taal.nl/art/50-8409_Lezen-en-laten-lezen-een-literatuurstudie
- Schrijvers, M. (2024). Is de aankomende leraar Nederlands een lezer? Belezenheid, leesgedrag en literaire competentie van startende studenten aan een tweedegraadslerarenopleiding Nederlands. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 140(2), 136-161. <https://doi.org/10.5117/TNTL2024.2.003SCHR>
- Swart, N. M., Gubbels, J., in 't Zandt, M., Wolbers, M. H. J., & Segers, E. (2023).
- Van Steensel, R. C. M., Van der Sande, N. E., Bramer, W. M., & Arends, L. R. (2016).